

Három adalék a Mátyás-tradíció szerb vonatkozásaihoz

1. *Gróf Brankovics György a tréfalkozó Mátyás királyról*

A 17. század második felében és a 18. század legelején élt Kelet-Közép-Európában egy rögeszméket kergető, tévhitektől megittasult figura, aki makacsul hitt abban, hogy egyenes ági leszármazottja Brankovics György szerb despotának, Hunyadi János kortársának és nagy ellenfelének. Az élete során magyar grófi címet is elnyerő ugyancsak Brankovics Györgyről (1645–1711) van szó, aki vélt uralkodói származását élete során másokkal is el akarta hitetni, s ebben sok esetben sikere is volt.¹ Mint azt a kutatás megállapította, gróf Brankovics egy boszniai eredetű Brankovics família tagja volt, a fejedelmi származás fikció, azt alapjában véve ő maga találta ki, s konstruált köréje legendát. Thallóczy Lajos, aki a kérdésnek alaposan utánajárt, megállapította, hogy a despota Brankovics család kihalt, tehát hősünknek nincs köze a fejedelmi eredethez.²

A (későbbi gróf) Brankovics György (a szerb történészek és irodalomtörténészek Grof Đorđe Brankovičként írnak róla) még a török hódoltságban, a temesvári vilájeti Borosjenőn (szerb nevén Jenopolje) született, ortodox papi családban. Az ortodox pópaság a családot később is jellemezte, egyik férfitestvére, Simon magas rangot ért el felekezetében. A bennünket érdeklő György életének részletes taglalása nem feladatunk, lényeges azonban az, hogy hamar beépült az erdélyi magyar társadalomba, bátyja, az említett Simon, később Száva révén, aki Erdélybe költözött. A gyakorlatilag török vazallus Apafi Mihály fejedelem idejében a felcseperedett ifjú György, simulékony természete, valamint nyelvtudása révén már tolmácsi szerephez

---

¹ Gróf Brankovics György életének és működésének alapvető adatait Jelka Redep könyvei és Brankovics műveihez írt bevezető tanulmányai tartalmazzák. Lásd az irodalomban felsorolt műveket.

² THALLÓCZY 1888. alapján, de utal rá Jelka Redep is.

jutott Konstantinápolyban az erdélyi fejedelmi diplomáciában. A fejedelem szolgálatában több mint egy évtizedet töltött. Törökül és magyarul jól tudott.³ Később szolgálata megszűnése után – mivel időközben jó viszonyt alakított ki a császári követekkel is – Bécs szolgálatába állt.⁴ Erdélyből gyakorlatilag menekülnie kellett, testvérével, Brankovics Szávával (előbb Simon) együtt, aki korábban elnyerte az erdélyi ortodox metropolita címet. A kegyvesztés részleteire nem térve ki, témánk szempontjából fontos, hogy gróf Brankovics György Oláhországba, Bukarestbe távozott, s ott tartózkodott az 1680-as és kilencvenes években.⁵ Fejedelmi származását azonban tovább hirdette, amivel sikert is ért el nemzete körében, például a század végén Magyarországra menekült Csarsojevics Arzén ipeki pátriárka is hitelenek fogadta el „fejedelmi származását”, s benne látta a szerbség leendő vezetőjét, mint a nemzet megmentőjét. A balkáni szerbség a császári hadakban reménykedett, mintegy a török iga felszámolóiában. Ennek fényében hirtelen aktualitást kapott Brankovics György császári szolgálatba lépése. Benne látta Bécs azt a „fejedelmi ivadék” személyt, aki az udvar érdekeinek megfelelően tudja majd kanalizálni a balkáni tömegek aspirációit. Ezért Lipót császár a két Brankovicsot (Szávát és Györgyöt) magyar bárói címmel tüntette ki 1683-ban.⁶

György úgy vélte, hogy elérkezett a pillanat fejedelmi aspirációinak érvényesítésére, s ebben, úgy hitte, maga mögött tudja Bécs támogatását. Miután a császári hadak Budát is felszabadították, a balkáni szerb tömegek a császári fegyverekben reménykedtek. A Bécsbe érkező Brankovics Györgyöt a császár, leendő vazallusának tartva, további kegyeivel halmozta el: magyar grófi rangra emelte; ekkor nyerte el hősiük a podgoricai gróf Brankovics György címet. A sikerektől megittasult Brankovics szándékai azonban kollízióban voltak a bécsi elképzelésekkel, „a fejedelmi ivadék” felkelésre való buzdítása nyíltan szerb despotai aspirációkat rejtett. Szétküldött leveleiben nyíltan II. György örökös despotának nevezve magát szólította felkelésre népét.⁷

Bécs természetesen gyanút fogott, s a császár arra szólította fel Bádeni Lajos fővezérét, hogy gróf Brankovicsot figyeltesse, és ha szükségesnek tart-

³ THALLÓCZY 1888. 695. Ezenkívül tudott románul, latinul, németül, oroszul, bolgárul, görögül, olaszul, s valószínűleg lengyelül és csehül is. A túlhajtott poliglottia azonban azt eredményezte, hogy Brankovics alapján véve teljesen egyetlen nyelven sem tudott. REDEP 1991. 25.

⁴ THALLÓCZY 1888. 696.

⁵ BRANKOVIC 1994. 6. Jelka Ređep bevezető tanulmánya.

⁶ THALLÓCZY 1888. 703.

⁷ Egy ilyen levelet közöl THALLÓCZY 1888. 705–706. A levél így kezdődik: „Mi II. György, Isten kegyelméből az összes illyr, thrák és egyéb ősi keleti tartományok örökös deszpotája...”

ja, szelíd eszközökkel tartóztassa le. Ez meg is történt 1689 novemberében Kladoóban, ahova Brankovics Bádeni Lajos hívására meg is jelent.⁸

A fejedelmi aspirációkat hangoztató Brankovics lefogása általános zavart keltett, mivel hívei a szerbség jövődjének vezetőjének tekintették. Ő azonban már a császár kezében volt, aki onnan többé nem adta ki. 1690-ben fogolyként Bécsbe szállították, ahol tartáspénz megállapításával lényegében egy fogadót jelöltek ki állandó tartózkodási helyéül.⁹ Brankovics és hívei mindent megtettek kiszabadítása érdekében, maga Brankovics emlékiratokkal és folyamodványokkal bombázta az udvart, ennek azonban nem lett látható eredménye. A huzavona három évig tartott, utána a császár a botcsinálta szerb vezetőt a csehországi Égerbe internáltatta, s eltartására negyedévi 1000 forintot hagyott meg Prágának.¹⁰

A mindig nagy lábon élő, költekező gróf Brankovics számára ez kevésnek bizonyult, ezért kilenc évig tartó csehországi száműzetése végére adósságokba volt kénytelen verni magát, amit már nem tudott visszafizetni. Innen küldözgetett levelei, kérelmei, folyamodványai sem találtak meghallgatásra, a történelem tehát leírta az ambiciózus, önjelölt szerb despotát. Brankovics már Bécsben hozzákezdett *Krónikájának* megírásához, melyben a szerbség történetét, s benne a maga szerepét próbálta megfogalmazni. Égeri tartózkodása során ez maradt egyedüli foglalkozása, ennek írása töltötte ki mindennapjait.¹¹

Az összetett és kalandos életút felvázolására azért volt szükség, hogy alapvonásaiban megismerhessük azt az embert, akinek irodalmi munkássága bizonyos vonatkozásaiban kapcsolódik a magyar történetíráshoz is, illetve ezen belül a bennünket ezúttal érdeklő Mátyás-tradícióhoz.

Gróf Brankovics György élete során két *Krónika* című kéziratot írt. A másodikat, a terjedelmesebbet – szlavjanszerb nyelven – Bécsben és a csehországi Égerben, száműzetése idején. Erre utal Thallóczy is.¹² Ez a nagyobb írásmű is kéziratban maradt, napjainkban is mindössze fragmentumok jelentek meg belőle nyomtatásban.¹³ Erről írja Thallóczy: „Megírta a szerbek történetét a maga bizarr módja szerint, de azért kézírata s gyűjtött adatai

⁸ THALLÓCZY 1888. 706–707.

⁹ BRANKOVIĆ 2001. 7–9. Jelka Ređep bevezető tanulmánya.

¹⁰ THALLÓCZY 1888. 707. Brankovics nem érzékelte, hogy az ő szerepe korának nagy európai történelmi eseményeihez képest – gondoljunk csak a törökellenes visszafoglaló háborúkra – aránytalanul kisebb volt, főleg annál, aminek ő maga rögeszméi alapján hitte. A nagy törökellenes visszafoglaló háborúk kapcsán – benne Bádeni Lajos szerepét is tárgyalva – lásd: SZITA (szerk.) 1989. tanulmányait.

¹¹ BRANKOVIĆ 2004. 8–9. Jelka Ređep bevezető tanulmánya.

¹² THALLÓCZY 1888. 709.

¹³ BRANKOVIĆ 2004.

használható kútforrásokul szolgálnak ma is. Mikor személye nincs érdekelve, előadásában meg lehet bízni, s korához képest határozottan széles látókörrel rendelkezett.”¹⁴ Ebből arra lehet következtetni, hogy a magyar történész olvasta Brankovics kéziratosa művét, amely öt könyvre oszlik, s 2681 kéziratlapot tesz ki.¹⁵

A szerb történészek és irodalomtörténészek megkísérelték feltárni, hogy Brankovics milyen források alapján írta terjedelmes művét.¹⁶ Ezek felsorolása között számunkra érdekes lehet, hogy megemlítik, sőt hangsúlyozzák Bonfini és Istvánffy műveinek hatását, sőt helyenként szó szerinti átvételét. Ebből az következik, hogy a magyar történelem eseményeinek bő terjedelmet szentelt Brankovics. Mivel ebből a műből mindeddig csupán részletek jelentek meg, ezt a publikált részletek alapján nehéz megítélni. A válogatás egyébként is a „szerb kultúra szempontjából legfontosabb részleteket” tartalmazza, mint ahogy ezt a válogató és közlétező Jelka Ređep hangsúlyozza is.¹⁷

Thallóczy azonban nem említi, hogy gróf Brankovics György korábban, még jóval fogsága és száműzetése előtt, bukaresti tartózkodása idején, 1684 és 1688 között írt egy rövidebb *Krónikát* is, melyet mintegy a későbbi nagy mű vázlatának tekintenek.¹⁸ A mindössze negyvennégy lapnyi terjedelmű művet Brankovics románul írta, melyben azonban már felsejlik a későbbi nagy *Krónika* szerkezete. E román nyelvű *Krónika* is kéziratosa másolatokban hever a 19. század végéig, amikor folyóiratközlések formájában, 1893-ban és 1917-ben, közzétették. Teljes, kritikai kiadása 1987-ben jelent meg Bukarestben.¹⁹ Ebből készült az 1994-ben modern szerb fordításban kiadott változat. A fordító a romániai szerb Stevan Bugarski.²⁰ Magam ezt a szerb változatot ismerem és használtam. Thallóczy nem ismerhette a folyóiratban közzétett változatokat, hisz azok az „ál-Brankovicsok”-ról szóló dolgozatánál²¹ később jelentek meg, s arról sincs tudomásom, hogy a magyar történettudomány észrevette-e e közléseket, kommentálta volna őket. Arról sincs tudomásom, hogy az erdélyi magyar történészek és folkloristák észrevették-e vagy kommentálták-e Brankovics román *Krónikájának* 1987-es bukaresti kiadását.

A rövid *Krónika* szerb nyelvű fordításához írt bevezetőjében Jelka Ređep hangsúlyozza, hogy gróf Brankovics e művét „a középkori króni-

¹⁴ THALLÓCZY 1888. 709.

¹⁵ BRANKOVIĆ 2004. 10. Jelka Ređep bevezető tanulmánya.

¹⁶ Lásd: RADOJČIĆ 1926. és REĐEP 2004.

¹⁷ BRANKOVIĆ 2004. 14. Bevezető tanulmány.

¹⁸ BRANKOVICI 1987., szerb fordítása: BRANKOVIĆ 1994.

¹⁹ BRANKOVICI 1987.

²⁰ BRANKOVIĆ 1994.

²¹ THALLÓCZY 1888.

kák elvei szerint írta”.²² Mint idézi a sajtó alá rendező Damascim Mioc román szerzőt, Brankovics román nyelvű *Krónikájának* három alapvető része van:

1. A Biblia története az özönvíztől a babiloni toronyig és a nyelvek összekeveredéséig;
2. AsszírIA, Perzsia, Görögország, Róma és Bizánc története;
3. Délkelet-Európa története, különös tekintettel a szerbekre és a románokra, eredetüktől 1686-ig.

Brankovics a fontosabb fejezeteket címekkel látta el, és dátumokkal jelzi. Ezek a világ teremtésétől számítják az időt, ezért a dátumokkal kezdődő események 3324-től indulnak Brankovics művében. A rövid *Krónikában* az utolsó ilyen számítású időpont 7194. Brankovics szerint ebben az esztendőben, augusztus 23-án vették vissza a keresztény hadak „a híres budai várat” a végtelenül hatalmas Isten kegyelméből.²³

A fordításhoz írt bevezetőben ezt is olvassuk, hogy művéhez forrásul Brankovics – többek között – Orbini, Bonfini és Istvánffy műveit használta fel.²⁴ A forrásművekkel szabadon bánt: hol kivonatolta őket, hol szó szerint átvett részleteket, hol megváltoztatta az olvasottakat a maga szándéka és ízlése szerint. A magyar olvasó valóban számos részletet talál a *Krónikában* a magyar történelemről, különösen Hunyadi Jánosról, Mátyás királyról, de másokról is. Miközben Mátyás király uralkodásának eseményeit ecseteli, a 6976. esztendőt követően a következő címet iktatja be *Krónikájába*:

*Mivel Mátyás király tréfálkozó természetű volt, ezen a helyen emlékeztetek egy tréfájára.*²⁵

S ezt követően – a szerb nyelvű fordításos változat alapján ítélve – következik az első ismert magyar nyelvű Mátyás-trufa szöveghű változata.²⁶ (A szerb fordítás magyar fordítását itt nem adom, hisz az nem gróf Brankovics román nyelvű fordítása, hanem a belőle készült szerb változat. Az eredeti román szöveg egybevetése az eredeti magyar változattal az erdélyi magyar folklorista kollégák dolga lenne, amit minden bizonnyal el is fognak végezni az évforduló kapcsán.) A tréfa szövege után hozzászól Brankovics:

*„Mátyásnak sok ilyen tréfája van, többet most nem írok.”*²⁷

A Mátyás király nevéhez kötött népi elbeszélések ismerője azonnal ráismer a Székely István által megörökített „Mátyás-trufára”. Azzal természetesen, hogy Brankovics nem említi forrását, tehát nem árulja el, hogy a tréfát (trufát)

²² BRANKOVIĆ 1994. 7.

²³ BRANKOVIĆ 1994. 59.

²⁴ Ugyanott: 9–10. Jelka Redep bevezetője.

²⁵ BRANKOVICI 1987. 68. és BRANKOVIĆ 1994. 49.

²⁶ BRANKOVIĆ 1994. 49–50., a román eredetiben: BRANKOVICI 1987. 68–69.

²⁷ BRANKOVIĆ 1994. 50.

Székely István 1559-ben megjelent *Világkrónikájából* vette át (fordította szó szerint). Ez az eddig mondottak fényében nem meglepő, hisz a korban (a 17. század vége) a szerzői jog ismeretlen, s Székely is ugyanígy járt el művének összeállításakor. A zárómondat egyébként az eredetiben így hangzik:

„*E féle trufái sokak vagynak Mathias királnak, kikről én most többet nem írok.*”²⁸

A román eredetiből készült szerb fordítás szöveghűségét ellenőrizendő azonnal előkerestem a rendelkezésre álló két modern kiadását a trufának, jelesen Tóth Béla *Thesaurus Anecdoton Hungarorumának I.* kötetét²⁹ és a tavalyi, a Mátyás-hagyomány évszázadairól készült monográfiát³⁰, és a szövegeket egybevettem a szerb nyelvű változattal. A komparáció azzal a meglepő felfedezéssel járt, hogy vagy gróf Brankovics, vagy pedig Tóth Béla, esetleg Kríza Ildikó tévedett Székely István eredetijének újraközlésekor-fordításakor. Ezért elővettem Székely *Világkrónikájának* hasonmás kiadását³¹, s a komparáció ismét meglepetéssel szolgált: Székely szövege (trufája) és a Brankovics román eredetijéből készült szerb fordítás szövege pontosan megfelel egymásnak, ezzel szemben Tóth Béla és Kríza Ildikó is alakított az eredeti trufa magyar szövegén: vagy szövegváltoztatással, vagy pedig egész szövegrész kihagyásával. Ahol az eredeti *Világkrónika* szövegében a Mátyás által megkérdezett ember válaszában a házasság szakszárdi apátúr „a kurua aniadot vötte” (el)³², ott Tóth Bélánál „az öreganyadat vötte” (el)³³, tehát a 19. század végének híres és népszerű anekdotagyűjteményében hamisított változat olvasható, nyilván a kor szent prűdériájának szellemében. Ezzel pedig a 16. századi szabadszájúság sajátos zamatától fosztotta meg Tóth Béla a magyar olvasót. A trufa egyébként a teljességre törő modern Mátyás-antológiákban sem szerepel.³⁴ Solymossy néhány évtizeddel később a „goromba, de találékony parasztról” szóló szabadszájú trufát szövegszerűen nem idézi.³⁵

Ennél is meglepőbb, hogy Kríza Ildikó új könyvében ugyancsak hiányosan (kihagyással) szerepel Székely István Mátyás-trufája.³⁶ Az a rész, melyet Székely így ír le:

„*es meg tapogatuan á lonac á farat á kin az ember ül vala*”³⁷,

²⁸ SZÉKELY 1559. 220. (A hasonmás alapján.)

²⁹ TÓTH 1899. 111–112.

³⁰ KRÍZA 2007. 29–30.

³¹ SZÉKELY 1559. 219–220. (A hasonmás alapján.)

³² Ugyanott: 219.

³³ TÓTH 1899. 112.

³⁴ Lásd: KRÍZA (vál.) 1990. és KRÍZA (vál.) 1999.

³⁵ SOLYMOSSY 1943. 198.

³⁶ KRÍZA 2007. 29–30.

³⁷ SZÉKELY 1559. 220.

Krízánál kimaradt a mai nyelvre átírt trufaközlésből. Továbbá a „hogyan adod a tarka kamokának singet?” részben Székelynél inkább a *singét* lenne olvasandó (Tóth Bélánál: *singit van*), valamint Székely „é tarka kamokanac” formát írt (Tóth Béla is a-nak olvasta az é-t).

Mivel Kríza a maga két Mátyás-antológiájában nem tette újra közzé Székely Mátyás-trufáját³⁸, a mai olvasó – hacsak nem nyúl vissza az eredetihez vagy a faksimiléhez – ezt a szöveget fogja használni, érthetetlen a kihagyás és a téves olvasat. Vagy csak figyelmetlen olvasásról lenne szó? Akkor viszont a könyv lektorának kellett volna felhívnia e szerző figyelmét a kimaradt részletre és téves olvasatra. Lehet, hogy csak apróságról van szó, ennek azonban a jubileum és a Mátyás-hagyományt taglaló monográfia miatt nem lett volna szabad a könyvben maradnia.

Gróf Brankovics György 17. század végén írt román nyelvű rövid *Krónikája* gyakorlatilag két évszázadon át kéziratban hevert, míg nem a 19. század végén először publikálták folyóiratban.³⁹ Mivel tucatnyi kéziratot tartják számon (az eredeti elveszett)⁴⁰, ebből arra lehet következtetni, hogy a mű bizonyos román körökben közkézen foroghatott, tehát tartalmát ismerték az olvasók. Ebből az következik, hogy Székely István 16. századi Mátyás-trufája – román fordításban – utat találhatott a román kultúra bizonyos köreire is. Hogy ennek milyen lecsapódása van a román nyelvű Mátyás-tradícióban, azt az erdélyi folklorista kollégák tudják feltérképezni és közzétenni. Mivel a mű szerb fordítása csak a 20. század végén látott napvilágot⁴¹, a Mátyás-trufa ismertségéről a virtuális szerb Mátyás-tradícióban nem lehet beszélni. Brankovics nagyobb *Krónikájában* nem lehet tudni, hogy újraközölte-e a trufa szerb fordítását, hisz e mű, mint tudjuk, teljes egészében nem jelent meg. A közzétett részletekben a tárgyalt trufa újraközlésével nem találkoztam.⁴²

A Mátyás-tradíció Kelet-Közép-Európában regisztrálható kronológiájához kell tehát sorolnunk gróf Brankovics korai, 17. század végi román nyelvű fordítását Székely István 16. századi *Világkrónikájából*. Arról nincs tudomásom, hogy a Székely-féle Mátyás-trufának létezik-e más nyelvű fordítása is az említett románon és a belőle készült kései (20. századi) szerb fordításon kívül. Ha Székely István *Világkrónikája* valóban megjelent lengyelül is, akkor abban valószínűleg van lengyel nyelvű fordítás is.⁴³ Ezt megítélni nem tudom. Ennek megállapítása a polonisták feladata.

³⁸ Lásd a 34. jegyzet adatait.

³⁹ A közlések pontos adatai: BRANKOVIĆ 1994. 13. (Az előszó alapján.)

⁴⁰ Ugyanott.

⁴¹ BRANKOVIĆ 1994.

⁴² BRANKOVIĆ 2004.

⁴³ Nem jelent meg. Lásd Gerézdi Rabán kísérő tanulmányát SZÉKELY Világkrónikája (1559) hasonmásának mellékletében (1960).

Mint arról már ebben a dolgozatban említés történt, gróf Brankovics rövid, román nyelvű és hosszú, szlavjanoszerb nyelvű *Krónikájának* forrásai között Jelka Redep számon tartja⁴⁴ Antonio Bonfini latin nyelvű művét a magyar történelemről, valamint konkrét hivatkozás nélkül említésre kerül Istvánffy Miklós ugyancsak latin nyelvű krónikája a magyar történelemről. Mint közismert, Istvánffy a maga művét mintegy Bonfini művének folytatásaként írta meg, a Mátyás utáni korszakra helyezve a hangsúlyt. Nem esett szó azonban gróf Brankovics lehetséges forrásai között Székely István *Világkrónikájáról*, melyből – mint láthattuk – Brankovics a Mátyás-trufát fordította. Elképzelhetetlen, hogy szerzőnk mindössze az említett truffát merítette volna Székely művéből, hisz az a könyv vége felé, a 220. lap körül szerepel (a hasonmás paginálása szerint, hisz az eredeti lap számozatlan, a kor szokásainak megfelelően őrszavak jelzik az egyes lapok közti átmenetet). Brankovics tudott magyarul, hisz az erdélyi fejedelem (Apa Mihály) szolgálatában is állt, nyilvánvalóan olvasta vagy legalább átlapozta az első magyar nyelvű nyomtatott történeti művet, mely Krakkóban jelent meg 1559-ben. Brankovics román nyelvű (rövid) *Krónikájának* szerkezete is igen hasonlít Székely könyvének szerkezetéhez: ugyanaz az évkönyvszerű megoldás és időszámítás van nála is, mint a magyar szerzőnél. Ebből az következik, hogy Brankovics lehetséges forrásai között elképzelhető Székely István műve is, s nemcsak a Mátyás-trufa vonatkozásában. Ennek megállapításához azonban román nyelvtudás szükséges, tehát ez a virtuális komparáció is az erdélyi történészek vagy folkloristák feladata lehetne.

Ugyancsak felvethető az is, hogy gróf Brankovics nem csupán Antonio Bonfini latin nyelvű művét kamatoztatta *Krónikájában*, hanem Heltai Gáspár magyar történelemről írt krónikáját is, amely mint közismert, Bonfini munkájának kivonatolt fordítása és átdolgozása, alapjában véve. Ez a mű is rendelkezésére állhatott Brankovicsnak, akár erdélyi tartózkodása során, akár Bukarestben, amikor a román nyelvű rövid *Krónikát* írta. Hogy valóban elképzelhető-e szövegszerű egyezések Brankovics hosszú, szlavjanoszerb *Krónikája* és Heltai magyar nyelvű műve között, ez ugyancsak az erdélyi kollégák közreműködésével lenne megismerhető, vagy pedig képzett szlavista és hungarológus együttműködésével. Ennek akadálya, hogy a terjedelmes nagyobb *Krónika* csak részleteiben publikus. Az a gyanúm ugyanis, hogy amikor a gróf Brankovics forrásait tárgyaló könyv szerzője arról beszél, hogy a szerző előadása nem mindig követi szó szerint Bonfini latin eredetijét, hanem ezt rövidíti vagy kivonatolja, akkor nem elképzelhetetlen, hogy Heltai Gáspár könyvét (is) használta, aki ugyancsak kivonatolta és rövidítette, sőt átalakította a maga krónikájában Bonfinit.

⁴⁴ Vö. J. Redep kísérő tanulmányát: BRANKOVIĆ 1994. 9. és külön könyvét REDEP 2004. A Brankovics által felhasznált kiadásokat felderítette: RADOJČIĆ 1926. 17–19.

Egyszóval Brankovics krónikáinak genezise kapcsán vannak még eddig nem említett források (Mátyás király kapcsán mindenképpen Székely István *Világkrónikája*), és nem elképzelhetetlen, hogy ebbe a nyomozásba Heltai Gáspár könyve is bekapcsolható, a *Krónika az magyaroknak dolgairól*. E dolgozat Függelékében egymás mellett közöljük a híres Mátyás-trufát: hasonlóan Székely István eredetije szerint, Tóth Béla 19. század végi – helyreállított – átírását, utána a gróf Brankovics fordította román nyelvű változatot, valamint a belőle készült modern szerb nyelvű fordítást. A trufa eddig ismert két idegen fordítása ugyanis – egymás mellett – legjobb tudomásom szerint, még sehol sem jelent meg.

IRODALOM

- BRANKOVICI, Gheorghe
1987 *Cronica Romaneasca*. Editie critica. Bucuresti
- BRANKOVIĆ, Đorđe, grof
1994 *Hronika Slovena Ilirika, Gornje Mezije i Donje Mezije*. S rumunskog preveo Stevan Bugarski. Uvodna studija Jelka Ređep. Novi Sad
2004 *Hronika*. Antologija. Priredila Jelka Ređep. Novi Sad
- HELTAI Gáspár
1981 *Krónika az magyaroknak dolgairól*. Budapest
- KARDOS Tibor
1955 A trufa. Egy régi magyar irodalmi műfaj jellege és európai összefüggései. *Filológiai Közöny* 1955. 111–138.
- KRÍZA Ildikó
2007 *A Mátyás-hagyomány évszázadai*. Budapest
- KRÍZA Ildikó (vál.)
1990 *Mátyás az igazságos*. Budapest
1999 *Mesék és mondák Mátyás királyról*. Budapest
- RADOJČIĆ, Nikola
1926 O Hronikama grofa Đorđa Brankovića. *Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor* 6(1926) 1–45.
- REĐEP, Jelka
1991 *Grof Đorđe Branković i usmeno predanje*. Novi Sad
2004 *Geneza Hronika grofa Đorđa Brankovića*. Novi Sad
- SOLYMOSSY Sándor
1943 Monda. In: *A magyarság néprajza III. A magyarság szellemi néprajza I*. Budapest, 160–225.
- SZÉKELY István
1959 *Krónika az világnak jeles dolgairól*. Krakko
- SZITA László (szerk.)
1989 *A török elleni visszafoglaló háborúk történetéből 1686–1688*. Pécs
- THALLÓCZY Lajos
1888 Az Ál-Brankovicsok. *Századok* 22(1888) 689–713.
- TÓTH Béla
1899 *A magyar anekdotakincs I*. Budapest